

АЛЕКСАНДАР ОБРАДОВИЋ

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ПОНТИФИКАЛНИ УНИВЕРЗИТЕТ ГРЕГОРИЈАНА

РИМ

aleksandarobradovic412@gmail.com

УДК: 27-247.8-277

271.2-72

271.2-18

ПРИМЉЕНО: 28.3.2020.

ОДОБРЕНО: 7.4.2020.

ЕКЛИСИОЛОШКО-ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛНИ КОНТЕКСТ СВЕТИХ ТАЈНИ И РОЂЕЊЕ ЦРКВЕ У СВЕЛОСТИ ЈН 19, 34

Сажетак: Смисао човековог постојања налази своје значење у оквиру заједнице Цркве, телу оваплоћеног Сина, који му на тај начин — преко *кршћења* и *евхаристије* — даје логосност, за коју је био назначен стварањем. Тумачећи Јн 19, 34, Свети оци у отвореном ребру Спаситеља, из кога извиру крв и вода, виде повратак у рај, кога се Адам првородним грехом лишио, али и настајање Цркве. Улажењем у историју, Бог се открива у Христу. Васкрсењем и даром Духа, спасење за човека постаје могућност кроз ново рађање и нов начина постојања. Христос је садржај Светих тајни и вечног живота који је могућ само у Цркви, његовом телу, који је храм на небу и место истинитог човековог живота. ► *Кључне речи:* Адам, грех, смрт, Христос, крштење, евхаристија, Црква, смисао, живот.

УВОД: СМИСАО ПОСТОЈАЊА, ГРЕХ, ОВАПЛОЋЕНИ ЛОГОС И ЦРКВА

Смисао живота за хришћанина јесте бити у заједници са Христом, а преко њега и са Светом Тројицом, *извором вечної животи*. Оно што је Никола Кавасила назвао животом у Христу¹ поистовећено је са светотајинским животом у Цркви, који антиципира већ сада и овде лично узимање удела, учествовање у вечном постојању Царства, које је започело Христовим васкрсењем, а открива се и афирмише кроз литургијску заједницу Цркве. Унутрашњи садржај светотајинског живота у Христу јесу Христове заповести о љубави (Мт 22, 36–39), којима се остварује испуњење и *Старој* и сада *Новој Савеза са Бојом*, који се открива као један јединствени промисао Божији о спасењу човека и света од почетка, јер „о њима виси сав Закон и Пророци“ (Мт 22, 40). Учествовање у Савезу, чије испуњење, покретано жртвеном подвижничком љубављу, постаје смисао

¹ Свети Никола Кавасила, *О Животу у Христу* (Нови Сад: Беседа, 2002).

живота хришћанина, који се са интимног личног плана преноси и остварује кроз заједницу Цркве и запечаћује евхаристијом, јер — „Царство Божије је унутра, у вама“ (Лк 17, 21).² Спољашњи садржај, условно тако назван, јесте спасење човека и света, лични и саборни преображај у „Царство које није од овога света“ (Јн 18, 36), али које „пребива међу људима“ (Отк 21, 3), у Христу.

Ако се живот који познајемо пројављује само у основном биолошком облику, он са смрћу и пропадањем уопште губи сваки смисао. Насушну потребу да своју личност поистоветимо са Христовом личношћу кроз дар Духа и увођење у заједницу са Оцем, Зизјулас је умесно назвао *задобијање еклисијалне ипостаси*.³ Човеков живот у овој тачки задобија смисао јер представља почетак, рођење новог живота у оквирима створене и пале природе. Крштење је улазак у Цркву, заједницу деце Божије у Христу, којим смисао живота задобија пуно значење јер се човек открива као *sarax Dei*, као способан да буде пресаздан од стране Бога, да буде поново рођен водом и Духом, што је дар Оца у Христу.⁴ Смисао који човек открива као биће које може да буде учесник у животу Бога већ му је дат са циљем да своју слободу усмери ка Богу и заједничарењу са њим, као једином бићу које може да му дарује метафизичко премошћивање створене природе и последица пада кроз задобијање новог живота. Могућност која је стављена пред изазов човековог избора постаје онтолошка категорија у којој стари Адам открива начин превазилажења стања у коме се нашао после пада, а који је омогућио Христос својим делом спасења, у коме је пресаздао створену природу, доведши је поново у заједницу са Богом, приневши је једном заувек Оцу на Крсту, која се после васкрсења налази на небу са десне стране Силе, јер — „створићу ново небо и нову земљу и шта је било пре, неће се више помињати, нити ће на ум долазити“ (Ис 65, 17), „они ће тада бити народ Божији и Он ће обитавати међу њима“ (Отк 21, 3). Отворен и прав пут ка заједници са библијским тројичним Богом Христовим васкрсењем пружа могућност човеку да пронађе смисао привременог постојања, које се у слободном личном односу вером открива као *предвечни овајлоћени Логос* Син Божији, у коме је сакривена тајна вечног живота, јер, „Ја Сам који с тобом говорим“ (Јн 4, 26).

² Део стиха Лк 17, 21: „Царство Божије је унутра, у вама“ („ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν“), захтева неколико напомена. Израз ἐντὸς, *унутра*, може се превести и као *међу вама*, *између вас*, што упућује на евхаристијску природу Царства, али и на пневматолошку, јер Дух уводи есхатон у простор и време сабрања, али је његово примарно изходште заједничарења са Богом, евхаристија. О проблему места и односу христологије и пневматологије у контексту литургије видети Јован Зизјулас, *Истинина и заједница*, 1–4 (Нови Сад: Беседа, 1993).

³ Јован Зизјулас, Јован Сикутрис, *Од маске до личности. Плајсонски Ерос и хришћанска љубав* (Београд: Хришћанска Мисао — Хиландарски Фонд, 1998).

⁴ За Светог Августина, човек је способан за Бога, али и коначно биће које поседује способност (капацитет) да може бити уздигнуто до бесконачног, јер је Божија слика, Agostino Trapè, *Sant'Agostino uomo e maestro di preghiera: testi scelti* (Roma: Città Nuova Editrice, 1995), 86; Maarten Wisse, *Trinitarian Theology beyond Participation Augustine's De Trinitate and Contemporary Theology* (Edinburgh: T & T Clark, 2011), 271–272.

Са грехом Адама и Еве смисао човековог живота је, чини се, заувек изгубљен. Речи које упутио Бог Адаму: „јер си прах, и у прах ћеш се вратити“ (Пост 3, 19), значе прекид са сваком могућношћу да пројава живота остане неповредива и постојана. Адам се суочава са последицама греха, који главне особине створености, одређеност *йочейком* и *крајем*, чине коначним. Промењени начин постојања, усмеравањем природе ка себи, а не ка Оцу и Створитељу, доноси Адаму и Еви кроз пад одсуство непосредног Божијег присуства, које једино може да обезбеди смисао човековом постојању. Адам, *слика Боја*, али самим тим *лојос йприроде*, који јој одређује *начин йпстојања*, постаје иментељ смрти и пропадљивости. Лепи призори Едена, библијске слике Адама и Еве и њиховог живота у изобиљу, четири реке које натапају земљу и растине, затим дрво познања добра и зла, змија (Пост 2) откривају првобитну Божију замисао о човеку као икони Божијој у природи и сувереном господару свега створеног, који треба да свој смисао слободно задобије кроз заједницу са Богом и свештено узношење природе њему, као своју благодарност за све оно што му је из љубави даровао, а чије се остваривање заснивало на узимању хране коју је Бог благословио: „ево, дао сам вам све биље што носи семе по свој земљи, и сва дрвета родна која носе семе; то ће вам бити за храну“ (Пост 1, 29), „једи слободно са сваког дрвета у врту; Али с дрвета од знања добра и зла, с њега не једи; јер у који дан окусиш с њега, умрећеш“ (Пост 2, 16–17). Тежња створеног бића да своје постојање учини константним и трајним, црпећи га из нечег створеног, постаје извор смрти и пропасти, која се одражава на начин постојања целог створеног света. Заједница са Богом се прекида, човек бива одстрањен из врта у коме се налази дрво познања, и човек искушава све последице које откривају пуно значење онога што подразумева створена природа и *йознања зла*, на које је упозорен: „И начини Господ Бог Адаму и жени његовој хаљине од коже, и обуче их у њих. И рече Господ Бог: Ето, човек поста као један од нас знајући шта је добро шта ли зло; али сада да не пружи руку своју и узбере и с дрвета од живота, и окуси, те до века живи. И Господ Бог изагна га из врта едемског да ради земљу, од које би узет; И изагнав човека постави пред вртом едемским херувима с пламеним мачем, који се вијаше и тамо и амо, да чува пут ка дрвету од живота“ (Пост 3, 21–24).

Безнађе Адама, Еве, остављеност на милост и немилост постојању које је лишено непосредног присуства Извора живота сада постаје судбина свих створених бића која су принуђена да искусе последице првородног греха кроз зло које доживљава прогресивну ескалацију. Паралелно, на тлу које је сада лишено благодати, али не и потпуног одсуства Божијег присуства, пали човек почиње своју потрагу за смислом живота сакривеним у Богу. Оно што је Јанарас описао као откривање Божије љубави која успева да одстрани коначне последице пада и да ограничи зло које је изазвано човековом слободом у жељи да потчини природу себи зарад самосвојне трајне унутрашње логосности и

да релативизује непоправљиво, поистоветио је са *кожним хаљинама* (Пост 3, 21).⁵ Упркос ублажавању човековог палог стања и ситуације у којој се нашао, човеку је замагљен и непознат смисао живота, јер се постојање сада црпе у границама материјалног биолошког живота, чија растућа духовна декаденција постаје претња не само њему већ и творевини која у катаклизми потопа бива само делимично спасена од зла које долази кроз човека (Пост 6–8). Смисао постојања остављене творевине почиње да се динамично актуализује кроз Божији план о спасењу. Непостојање и смрт постају судбина и датости створене природе, које кроз трагичну промену начина постојања од стране Адама постају константе и закон у творевини. Оне постају акутни проблем човека, чији живот тиме губи сваки смисао.

Оваплоћени Логос даје пуни смисао човековом постојању јер је Извор живота који се открио људима, јер, „Закон је дан преко Мојсија, а благодат и истина дође кроз Исуса Христа“ (Јн 1, 17). Благодат коју је Адам изгубио у Христу постаје откривена, јер је Он Емануил — *са нама Бој*, један од нас. Бог лично силази са неба да би човеку и природи подарио нови начин постојања кроз узимање целокупне природе у себе, али и којој ће дати нови Логос, преко којег ће заувек одстранити коначност смрти и пропадљивости, јер је он „пут, истина и живот“ (Јн 14, 6). Адамова *биолошка ипостас* заложена у сваком човеку бива узнесена на Крст и у кенотичкој жртви бива поново доведена у заједницу са Оцем и у Христу први пут постоји вечно, „јер нико не долази к Оцу — сем кроз мене“ (Јн 14, 6). Христос постаје *месито* спасења пале људске природе, њен Логос, њен *нови Адам*, који нас враћа у рај, у простор живота и Божијег присуства. Међутим, рај није на овом свету, јер, „Царство моје није од овога света“ (Јн 18, 36), већ се налази „на небесима, месту нашег правог живљења“ (Фил 3, 20). За разлику од Старог Завета, када је изабрани народ посматрао Господа у својој слави на Синају (Изл 22–24), споља, сада се Господ открива као храм свог духовног тела (Јн 2, 21), у коме пребивамо *изнујира* ако смо у заједници са Господом. Перспектива је измењена, јер пребивамо у телу божанства, јер, „ви сте тело Христово“ (1Кор 12, 27), као у храму *на небесима*. Именитељ ове стварности је *Црква*.

Логос прожима целокупан унутрашњи динамизам створене природе и открива се као њен циљ и смисао. „По Максиму, *йокреј* или динамизам стварања зачео је Бог, али он такође има Бога као свој крајњи циљ: он је *йринций*, *ценѿиар* и *крај* и сва бића су предначинена да буду у заједничарењу са

⁵ Христо Јанарас, *Азбучник вере* (Нови Сад: Беседа, 2002), 131; „За црквену егзегезу кожне хаљине, у које Бог облачи првостворене људе, симболишу биолошку ипостас која облаже личну особеност човека. Пре пада свака енергија биолошко-земљане природе човека постоји само као откровење божанске иконе: сачињава личну особеност и живот као заједницу љубави и однос љубави. После пада ипостас човечијег субјекта је биолошка, а енергије природе (психосоматске енергије) јесу у служби живота као простог индивидуалног преживљавања“, *истио*.

Њим.⁶ Предање посредно поставља смисао живота у есхатолошку сферу и време које ће заједно са творевином остварити јединство у Богу као простору вечнoг постојања, када ће се протологија у потпуности одгонетнути и добити своје значење. Обједињеност свега створеног у Христу показује његову сврху, основну идеју, намеру Бога у односу на створену природу која ће тада задобити свој *Λογος*. Живот, у својој неповредивости и трајности постаје као циљ, главна константа, око које осцилује целокупан Божији план започет стварањем. У центру се налази Логос, Христос, саборна персонификација живота, његово отелотворење и извор. Оваплоћење доноси егзистенцијалну новину за човека — бива му откривено и слободно даровано спасење у Христу лично од Оца, али је, као такво, и изазов за човека,⁷ јер претпоставља слободну веру: „Рече му Филип: Господе, покажи нам Оца, и нама је довољно. Рече му Исус: толико времена сам с вама и ниси ме упознао, Филипе? Ко је видео мене, видео је Оца“ (Јн 14, 8–9). Суштаственост Сина, која се открива као *λογοςνoσtις* Оца, његова Икона, дарује човеку отворен и непосредан однос са Богом, што је било незамисливо у времену Старог Завета. Однос постаје лични и унутрашњи. Апостоли, стари Израил, позван је да своја чула и назоре прилагоди новој стварности, коју доноси Емануил — са нама Бог.

Смисао живота оваплоћењем добија свој Логос, који открива крајњу намеру Оца да све што је створено сједини у Христу. Спољашња месијанска фигура Логоса открива космолошке импликације важне за читав створени свет, у коме је спасење Израиља тек почетак, „да се у Његово име проповеда покајање и опроштај грехова свима народима, почевши од Јерусалима“ (Лк 24, 47). Остварење намере Оца је самоприношење његовог Сина на жртву Крста, преко кога је Логос већ сада и овде увео читав свет у заједницу са собом — „а ја ћу, кад будем подигнут од земље, привући ћу све к себи“ (Јн 12, 32). Циљ је вечни живот створене природе, дарован преко Христовог обновљеног тела новог Адама, кога не држе окови смрти и пропадљивости, већ је смрт Сина Божијег на Крсту већ била победа, јер, „Бог није Бог мртвих, него живих“ (Лк 20, 38).

Смисао човековог живота је у потпуности поново пронађен и дат му је садржај, који је Свети Атанасије Велики формулисао у једној реченици: „Бог је постао човек, да би човек постао Бог.“⁸ Почетак процеса је промена нашег начина постојања кроз личност Сина Божијег и наше светотајинско поистовећење са њим. Потребно је ново рођење кроз стицање *еклисијалне*

⁶ Џон Мајендорф, *Чин стварања у историји православнoг догoслoвља*, <https://grigorijepalama.files.wordpress.com>, приступљено 19. 3. 2019.

⁷ „И чoвeчija пpиpoдa, иaкo je твapнa и дaтa, пoстoји сaмo кaкo личнa пoсeбнoст и кaкo мoгућнoст слoбoдe oд влacтитe ствapнoсти, тo јeст oд свaкoг пpиpoднoг пpeдoдpeђeњa. Чoвeк нијe ствopен сaмo *пo oбpaзy*, нeгo и *пo пoдoбијy* Бoжијeм (Пocт 1, 26). Њeгoвo личнo пoстoјањe пpeдcтaвљa мoгућнoст дa и чoвeк јeднoм дocтигнe дo слoбoдe живoтa кoјa кaрaктepишe Сaмoгa Бoгa, oднoснo дo вeчнoј живoтa, нeспутaнoг пpиpoдним oгpaничeњимa“, Јaнaрac, *Азбучник вepe*, 137–138.

⁸ Свети Атанасије Велики, *Пpoтив идола. О oчoвeчeњу Бoгa Лoгoсa* (Нови Сад: Бeсeдa, 2003), 219.

ийосѣи,⁹ што је у стварности *улазак у Цркву*, у заједницу храма Христовог тела на небу, што представља суштину *кршћења*. Смисао живота и његов нови почетак у Цркви доживљава пуну афирмацију која се конкретизује у *евхаристији*. Рођење у Христу је телесно, догађа се у води, која је примордијални елемент творевине.

Да би био узрок непропадљивости тварног после проласка кроз воде крштења, сам Логос мора бити благодатни носилац ипостаси која се открива као *дар Духа* који даје Отац ономе ко приступа тајни. Сви односи које је баштирила биолошка ипостас постају поново афирмисани кроз нов однос са Богом у Христу, где поново рођена личност постаје члан заједнице деце Божије — *Цркве*. Смисао живота човека који је поново успео да уђе у рај кроз новог Адама бива благодатно усиновљен Оцу, заувек. Смисао живота бива поново пронађен и налази своју аксиолошку одредницу у Христу, а открива се као дар. Христос је *вода кршћења, врати* и *рај*.

Улазак у храм Христовог тела на небу омогућује он сам у Духу који је *живој* у најизврснијем, јер „Дух је оно што оживљава; тело не помаже ништа. Речи које вам ја рекох дух су и живот су“ (Јн 6, 63). Васкрсење као превазилажење смрти и улазак оног што је створено у сферу божанског постојања које се открива као *рај* и *месито Божијеј ирисусѣва, извора вечној живој*. Ради узрастања, и остварења смисла живота, рођење потребује храну и љубавну свезу савршенства, која је само Христово тело — *евхаристија*. *Кршћење* и *евхаристија* извор налазе у Христовом телу на Крсту, које је војник Лонгин својим копљем извео из ребра Сина Божијег, након његовог уснућа на Крсту, догађају о коме нам сведочанство доноси апостол Јован у свом Јеванђељу:

„Јудеји пак, како је био петак, да тела не би у суботу остала на крсту — јер је она субота била велики дан — замолише Пилата да им се пребију голени, па да их скину. Тако дођоше војници и пребише голени првome и другome, распетом с њим; а кад дођоше до Исуса и видеше да је већ умро, не пребише му голени, него му један од војника прободe копљем ребра, и одмах потече крв и вода. И очевидац је то посведочио, те је истинито његово сведочанство, и он зна да истину говори — да и ви верујете“ (Јн 19, 31–35).

СВЕТИ ОЦИ И САЗДАВАЊЕ ЦРКВЕ У ЈН 19, 34

Овај догађај је посебно привукао пажњу Отаца када је реч о Цркви, спасењу и светотајинском животу у Христу. Догађају када војник Лонгин отвара Христово ребро, из кога су потекли крв и вода (Јн 19, 34), приступићемо са великом обазривошћу. Очевидац догађаја је сам Свети Јован Богослов, који то и апострофира у наредном стиху: „И очевидац је то посведочио, те је истинито

⁹ Зизјулас, Сикутрис, *Од маске до личности*.

његово сведочанство, и он зна да истину говори — да и ви верујете“ (Јн 19, 35). Апостол Јован овом догађају даје значајно место у свом Јеванђељу, сматра га важним, као и чињеницу да и други који буду читали његово сведочанство такође поверују да се догодио управо онако како га је он описао. Пошто је његова кулминација истицање *крви* и *воде*, што су симболи *евхаристије* и *кршћења*, по тумачењу Николе Кавасиле, то је оно што *par excellence* сачињава живот у Христу у оквирима литургијског и личног општења са Богом. Догађај је од прворазредне важности када је реч о смислу човековог бивствовања, као и о еклесиолошком контексту његовог остваривања. Овај догађај је привукао пажњу Светих отаца, који су га тумачили тако што су ове две Свете тајне поистоветили са Црквом и њеним *йочетком*. *Кршћење* и *евхаристија* су по њима — Црква. Свети Јован Златоусти у својим *Катихезама* догађај тумачи овако: „Поштекосе из ребара вода и крв. Немој, драги мој, олако да прођеш мимо свете Тајне. Јер ја имам да ти дам још једно објашњење ове Тајне. Рекао сам да су она крв и она вода симболи крштења и светих Тајни. Црква се из тога двога родила бањом новог рођења и обновљења Духом Светим (Тит. 3, 5), то јест крштењем и светим Тајнама. Симболи крштења и светих Тајни произашли су, дакле, из ребара. Следствено томе, Христос је из својих ребара саздао Цркву, баш као што је и Еву саздао из Адамовог ребра. Зато и Мојсеј, описујући стварање првог човека, каже: Кост од мојих кости, и тело од мога тела (1. Мој. 2, 23), посредно нам указујући на ребро Господње. Као што је Бог тада узео ребро и саздао жену, тако нам је Христос дао крв и воду из свог ребра и саздао Цркву.“¹⁰ Речи апостола Јована указују на два важна момента. Први је начин стварања Цркве, где се Христос открива као нови Адам, из кога он сам изводи, ствара Цркву из самог себе, из својих отворених ребара на Голготи, руком и копљем војника Лонгина. *Нова Ева* — Црква сачињена је од *крви* и *воде*, *евхаристије* и *кршћења*, *живота* и *новог рођења* дарованог од Бога Оца за живот света. Догађај указује на заједницу која је на тај начин настала и чије ће довршење и актуализацију представљати силазак Духа са неба на њу (Дан 2). Други моменат је откривање значења праслика протологије која у Христу и Светим тајнама налази своје место и контекст. Није случајно апостол Павле употребио слику брака када је говорио о Христу и његовој Цркви као о *великој тајни* (Еф 5, 20–32).

Свети Јован Златоусти у својим *Омилијама на Јеванђеље по Јовану* бива опет привучен овим догађајем, коме је поклонιο пажњу у свом концизном излагању: „И оно што су управо учинили Јевреји, једном лошом намером и једним страшним злом, доказана је и потврђена истина пророштва које говори: *Пољедаше на Онога кога йрободоше* (Зах. 12, 10). И ово безбожничко дело није само послужило за испуњење пророштва, него и да докаже у наставку

¹⁰ Saint Jean Chrysostome, *Huit catéchèses baptismales* (Paris: Cerf, 1957), 161–162; Свети Јован Златоусти, *Катихезе* (Београд: Јовански пут, 2008), 42.

невернима, као Томи и осталима, истинитост Христовог Распећа и Васкрсења. И шта више још, тиме се испуњава једна велика и неизрецива тајна: *јер изиђоше крв и вода* (Јн. 19, 34). Ово место није без разлога или случајно да су ова два извора потекли из отварања светог ребра Спаситеља: од њих је саздана Црква. Они који су примили свето крштење, слушајући добро оно што кажем: они који су препорођени водом, и који су храњени овом крвљу и овим телом. Од овог радосног и благодатног извора из кога су потекле наша тајинства и наше свете тајне, како би, пошто се приближите страшној Чаше, ви то исто могли пити из овог светог ребра.¹¹ Свети Јован Златоусти овога пута ставља акценат на испуњење старозаветног пророчанства пророка Захарије и на истинитост Христове Пасхе, али да се она испунила истечењем крви и воде из његовог ребра као из два извора који стварају Цркву. Чини се да је позиција Светог Јована Златоустог о питању међузависности Цркве и Светих тајни стабилна. *Црква настаје из евхаристије и кршћења* као из два извора који су настали из радосног и *благодатног извора*, из ребра Сина Божијег. Свети Јован упоређује Христово ребро са страшном чашом, што је јасан евхаристијски мотив. Зашто је Свети Јован назвао чашу *страшном*? Јер се у њој налази управо оно што је описано у Јеванђељу — крв истекла из ребра Сина Божијег, што се на литургији поново тајанствено догађа пред нашим очима.¹² *Евхаристија и кршћење* стварају заједницу Цркве, која у тајни, Духом, обитава у Господњем телу, чије је чланове Јован описао овако: „они који су препорођени водом, и који су храњени овом крвљу и овим телом.“

Тумачење овог догађаја дају нам и Свети Јефрем Сирин у свом *Диатесарону* и Свети Августин у својим *Омилијама на Јованово Јеванђеље*. Тумачење Светог Јефрема гласи овако: „Кроз Твоја ребра, прободена копљем, ушао сам у рај заштићен копљем“ (Пост 3, 24). У рај улазимо посредством ребара прободених копљем, као што смо и из раја изашли посредством ребра узетог из (Адамовог) бедра. Будући да је огањ, који је пламтео у Адаму, потицао из његовог бедра, бедро другог Адама било је откривено и из њега је истекао поток воде који је угасио огањ првог Адама. Зли посредник је у људима распламсао огањ, а од доброг посредника потекла је вода која је угасила тај огањ. Не постоји ништа горе од онога који је обмануо Адама, који му ничим није нашкодио, и нико други се не може поставити поред њега, осим онога који је након смрти пробо ребра Господња. Дакле, злоба је била побеђена посредством онога чиме је победила. Истекла је крв, која нас је ослободила од робовања смрти, али је истекла и вода, да би сви који приступају његовој спасоносној крви могли

¹¹ Свети Јован Златоусти, *Омилије на Светио Јеванђеље ђо Јовану*. Омилија 85, <http://www.abbaye-saint-benoit.ch/saints/chrysostome/jean/o87.htm>, приступљено 8. 3. 2019.

¹² Сличну синтагму налазимо у његовој *Литургији*, у ђаконском возгласу стоји: „Примивши божанске, свете, пречисте, небеске и животворне, *страшине Христове Тајне*, стојећи смерно достојно заблагодаримо Господу.“

да се оперу од робовања пороку коме су били потчињени. Изашли су крв и вода, који означавају и Цркву Христову саздану на њему, слично као што је из Адамовог бедра била узета његова жена. Адамово бедро је његова жена, а крв Господња је његова Црква. Из Адамовог бедра изашла је смрт, а из бедра Господњег живот.¹³

Јефрем истиче сотириолошки аспект Христове жртве која нам је вратила живот одузет Адамовим и Евиним грехом. Посебно је упечатљива слика која се види одмах на почетку: кроз Христово ребро (= *евхаристију* и *кришћење*) улазимо у рај. Огањ греха који је пламтео у Адаму, чије је последице осећало читаво човечанство, бива угашен потоком воде из доброг посредника, Сина Божијег, који је постао човек. По речима Светог Јефрема, крв је спасоносна (= *евхаристија*), али јој се приступа тек после спирања робовања пороку и потчињености њему (= *кришћење*). Свети Јефрем је овде таксативно изложио на који начин се враћамо у заједницу са Богом — преко Светих тајни у Христу, које нам обезбеђују улазак у рај и вечни живот, што је у најизврснијем смисао човековог постојања. Његов именитељ је поистовећен са Црквом која настаје из Господњег бедра и из кога извире живот. Ново рођење у Христу захтева храну којом еклисијална ипостас живи и узраста „у меру раста висине Христове“ (Еф 4, 13), а то је *евхаристија*.

На поменути догађај из Јовановог Јеванђеља обратио је пажњу и свети Августин. Он у својој 120. *омилији* на Јеванђеље по Јовану доноси виђење о отварању Христовог ребра на Голготи, о његовој светотајинској симболици: „Дођоше дакле, војници, и првом пребише ноге потом другоме који је био распет с њим; А дошавши до Исуса, видевши га већ мртвог, не пребише му ноге, него му један од војника отвори ребро копљем и одмах одатле изиђе крв и вода (Јн 19, 32–34). Јеванђелист је употребио један значајан глагол. Није рекао: *удари, рани њејово ребро* или нешто слично. Рекао је: *отвори*, да назначи да у ребру Исусовом беху отворена *врати живој*, одакле потекоше Свете тајне Цркве, без којих се не улази у онај живот који је истинит. Ова крв је била проливена за отпуштење грехова; та вода блажи путир спасења, и заједно чине пиће и купељ. Ова тајна је била предсказана оним вратима за које Ноје имаше заповест да их отвори у боку барке (Пост 6, 16) зато што улажаше жива бића која треба да се спасу од потопа, а тиме је била предизображена Црква. Увек да би предсказала ону тајну, прва жена беше створена из бока (слабине) мушкарца који је спавао (Пост 2, 22) и беше названа живот и мајка живих (Пост 3, 20). Несумњиво је то била најава једног великог добра, пре великог зла сагрешења. Овде други Адам, преклонивши главу, заспа на Крсту јер тако, са крвљу и водом који извираше из његовог бока, беше створена његова невеста. О смрти,

¹³ Ephrem de Nisibe, *Commentaire de l'Evangile Concordant ou Diatessaron* (Paris: Cerf, 1966), 379–380.

преко које мртви поново задобијају живот! Шта има чистије од ове крви? Шта има спасоносније од ове ране?¹⁴

У овом одељку Светог Августина лајтмотив је Црква која се рађа из отвореног Христовог бока као нова Ева и нова Нојева барка, чија су *врати* *вечној живој* отворена Лонгиновим копљем. Свети Августин наглашава глагол који је Свети Јован Богослов употребио, назначујући тиме да су у телу Сина већ постојала врата, али која је требало отворити ради проласка кроз њих и налажења живота, јер, „умресте, и ваш је живот сакривен са Христом у Богу“ (Кол 3, 3). Шта значи скривеност *врати* и *живој*? Улазак на њих претпоставља личну слободну веру у Христа као Сина Божијег и није очигледна другима пред које је стављен истоветан избор. Од ње зависи однос према Христу, који се преноси на Оца и Духа, јер „ко прима Мене, не прима Мене, него Оног који Ме је послао“ (Мт 10, 41–42). Код тројице Отаца снажније је наглашен аспект евхаристије него крштења, зато што их је јеванђелист тим редом навео у свом тексту, *изиђоше крв и вода*. Крв код Августина има функцију да опрашта грехе и представљена је као *јуишир сјасења*, док је вода јасно наведена као она која блажи путир спасења, који је извор живота: она је крштењска купељ, у којој се нови живот рађа. *Сила дожансѣва* путира спасења је код Светог Августина посредно упоређена са *йламеном оїња*, јер ту обитава *дожансѣво* и потребно је блажити га, што је он везао за воде крштења, које је на крају израза објединио као једну Христову тајну.

Следеће место које је вредно пажње јесте поређење Нојеве барке са Црквом. Нојева барка као једино место, здање, простор спасења представља праслику Цркве, којој је Ноје отворио бок, врата, како му је то Господ заповедио, да би се спасла жива бића које је Бог одредио да уђу. Црква је нова, дефинитивна Нојева барка, у којој се свако ко уђе спасава и налази вечни живот. Ономе ко обитава у барци Новог Савеза, у заједници деце Божије, Христос после буре дарује миран пристанак у есхатолошки смирај незалазног Дана Господњег, чији је почетак Христово светло васкрсење и силазак Духа. Ово се актуализује у литургији као у икони, чинећи заједничарење са Богом могућим. Он је једини извор живота, што је Свети Августин назвао *најавом великој добра*.

Последња слика у одељку код Августина је како је Господ уснуо на Крсту, а из његовог се ребра рађа Црква. *Госїод је нови Адам*, из чијег ребра теку *крв и вода*, од којих *Христїос сївара своју невесїу*. Августин истиче да је рана кроз коју је створена најспасоноснија, а крв најчистија, додајући да смрт којом Христос умире дарује мртвима поново живот. Кроз *крв и воду, кршїење и евхарисїију*, улазимо у барку спасења ради задобијања вечног живота у Христу и тиме конкретно долазимо до смисла човековог постојања.

¹⁴ Sant Agostino, *Commento al Vangelo di San Giovanni. Omelia 120*, http://www.augustinus.it/italiano/commento_vsg/index2.htm, приступљено 8. 3. 2019.

Слободан улазак у тело Логоса који је постао човек, које је обликовано у Духу, подразумева крштење у води, у купели, од које је настала *невесџа* на Крсту. Литургијски оквир новог рођења узима у обзир заједницу, јер „где су два или три сабрана у име моје, онде сам и ја међу њима“ (Мт 18, 20). Христос се открива као заједница и на тај начин је присутан у свету. Улазак у заједницу са Богом Оцем, поистовећивање наше личности са личношћу Логоса, одређује наш живот и односе које имамо са другима, задобија нов смисао, овде имамо на уму сотириолошке импликације, које постају пресудне за нашу егзистенцију. Спасење подразумева превазилажење створене природе и смрти. Крштење као ново рођење у Христу започиње наш нови однос са Богом и ближњима, који за свој главни садржај има љубав као заповест која одређује наш унутрашњи живот, који поприма нове димензије духовне борбе и подвига, „јер је узак пут који води у живот“ (Мт 7, 14).

Крштење, евхаристија и Кавасилин *унуџрашњи човек*

Занимљиво виђење крштења и евхаристије које је посредно повезано са Јн 19, 34 и рођењем Цркве даје нам Кавасила. Ово виђење ћемо ставити у један шири контекст, повезан са Светим тајнама и егзистенцијалним проблемима човека. Црква, заједница деце Божије, рођена је у водама крштења, а оно што је држи у постојању јесте, по Кавасилином схватању, *евхаристија*.

Крштење је почетак стварног постојања које у себи садржи Логос Божији. Њега је Кавасила назвао *блаженим, новим унутрашњим човеком*, док оне који то нису назива *нерођеним замецима*: „Још нерођени замци, међутим, никада неће доспети до познања овог живота, док се блаженим хришћанима још овде откривају многе ствари из будућег живота. Разлог је тај што замецима овај живот није садашњи, већ дословно будући. Јер, до оних простора у којима они почивају не доспева никакав зрак светлости, нити ишта друго што сачињава овај живот. Но, с нама није такав случај, него се онај будући живот на неки начин улио и помешао са садашњим — оно Сунце је и за нас човекољубиво изашло, наднебесно миро се разасуло по немирисним и земаљским просторима, а анђелски Хлеб је људима дарован (Пс 78, 25).“¹⁵ Кавасила своју јасну симболику заснива на сликама које углавном превладавају у византијској химнографији. *Сунце, наднебесно миро, анђелски Хлеб* представљају очигледне алузије на *Христџа, Духа и евхаристију*. Сва три појма су централни када је реч о православном виђењу есхатолошких елемената у литургији. То је оно што се хришћанима већ даје, сада и овде, и они су учесници будућег века, који већ у Христу предокушају. Почетак је крштење, духовна актуализација и учествовање у оваплоћењу, распећу и васкрсењу Логоса, који се за оног

¹⁵ Кавасила, *О Живоју у Христју*, 27.

ко постаје члан Цркве открива као однос љубави са Оцем у Христу. Смисао живота управо у овој тачки задобија своју логосност, који ће се у потпуности заокружити у евхаристији. Духовно рођење у води и дар Духа од Оца постају носиоци новог идентитета еклисијалне ипостаси новокрштеног, који је тиме добио на дар беле хаљине, Христа, у кога се обукао, *свадбено рухо* (Мт 22, 11) за учествовање у есхатолошкој свадби Јагњета и његове невесте Цркве (Отк 21–22), чији приказ видимо и на којој већ присуствујемо, у литургијском сабрању, као у икони. Зато Кавасила с правом пише да хришћани већ сада откривају многе ствари из будућег живота. Евхаристија је други светотајински елемент који чини Цркву, невесту Христову, задобијену преко моћне љубави на Крсту ради вечног живота деце Божије: „Ако је опет, заједница тела и крви са Оцем оно што децу чини децом, јасно је да смо са Спаситељем сроднији преко свете Трпезе него са властитим родитељима кроз заједничку природу. Јер, Господ нам није само једном подарио живот сздавши нас, те нас потом напустио као што су то родитељи учинили, него је увек уз нас присутан и сједињен са нама, и управо нас тим Својим присуством оживљава и одржава.“¹⁶ Овде Кавасила алудира на *Духа Утешитеља* и *евхаристију*, преко којих Христос вечно обитава у заједници Цркве, јер — „И ја ћу молити Оца, па ће вам дати другог помагача — Утешитеља да буде са вама до века, Духа истине, кога свет не може да прими, јер га не види и не познаје; ви га познајете, зато што борави код вас и биће у вама. Нећу вас оставити сиротне, доћи ћу к вама“ (Јн 14, 16–18).

ЗАКЉУЧАК

Јн 19, 34 указује на *крштење* и *евхаристију* и у Духу *гајџој* и *само-гајџој Христџа* као жртву љубави Оца и себе за живот света, што сачињава Цркву као светотајинско тело. Сваком ко у њега верује дарује се вечни живот. Вера у Сина Божијег постаје окосница смисла живота и његов покретач ка Богу. Она претпоставља веру у Сина Божијег и његову решеност да је оствари. Евхаристија је пружена љубав која креће од Оца, завршава се у љубавном сједињењу, „материјалном“ доказу његове љубави. Кроз црквено сабрање долазимо до смисла човековог живота, који врхуни у учествовању у трпези љубави. Повратак у рај, у простор Божијег присуства, који је живот и смисао човека, кроз отворено ребро Логоса, у литургији постаје стварност.

Свет је створен да би задобио Логос кроз свештеничко деловање човека покретано благодарном љубављу према Богу. Сусрет Бога и човека у слободи на овом нивоу значи поновно успостављање заједнице, што је сада везано искључиво за Цркву, која невидљиво излива благодат Духа на целу творевину.

¹⁶ *Исџо*, 139.

Свет је позван да преиспита свој однос према Богу откровења, јер Црква свету дарује визију човековог односа према природи која је укореењена у евхаристији и која би могла да подстакне свет на то да поново у новом светлу преиспита актуелна еколошка питања. Смисао живота за човека постаје изгубљен ако је опстанак Божије творевине доведен у питање. Човек је то што јесте искључиво у свом односу према Богу и према свету, створеној природи од које је неодвојив. Последице првородног греха су тешко сагледиве у свим својим размерама. Једна од њих је хладноћа, недостатак љубави и солидарности међу људима, створењима Божијим.

Постојати на начин Логоса, бити усиновљен и вечан, чини главни садржај смисла привременог човековог живота. Лична непоновљивост и слобода значе достизање мере раста висине Христове, која је способна да све превазиђе. Евхаристијско виђење света управо то обезбеђује, узношење творевине пред престо Оца на небесима. Заједница Цркве управо то сведочи *службом и сабрањем*. Тело и крв васкрслог Господа Христа јесу главни садржај *Нової Савеза* са Богом. Хлеб и вино, које у Духу постају управо онај хлеб који је Господ благословио, постају главни извор вечног живота и заједничарења у рају, које је Адам сам себи одузео. Пут ка *дрвѣйу* је отворен, сада јасно, *као у икони*, гледамо *врайша, рај и изворе Едена* који су *Христїос*. Смисао живота је испуњен.

Прва заједница људи и природе са Богом заснивала се на узимању хране коју је благословио (Пост 1, 29; 2, 16–17), друга, коначна заједница новог Адама са Богом, заснована као *Нови Савез* на прослави јеврејске Пасхе од стране Сина Божијег и ученика (Јн 13, 1–30; Мт 26, 17–20; Мк 14, 12–25; Лк 22, 7–30; 1 Кор 11, 24–25), такође се заснива на узимању хране коју је он благословио, небеског хлеба који је тело васкрслог Логоса, лек бесмртности (*φάρμακον αθανασίας*)¹⁷ и могућност вечног љубавног заједничарења у животу Тројице, започетог истицањем крви и воде из отвореног ребра Спаситеља, где су поменути Оци видели рођење Цркве. У овој тачки се динамика везана за смисао постојања и Цркву окончава, улази у последњу фазу, после које нема ничега. Циљ је испуњен, човеков живот постаје живот Логоса који је у наручју Оца, јер, „ко једе овај Хлеб, он ће и живети због Њега“ (Јн 6, 57). Смисао живота човека постаје онакав какав га Отац жели, како га је замислио стварајући човека Адама, а остварио га је Син Божији, који је у себи уипостазирао целу људску природу, откривши свим народима (Мт 28, 19) да је он „пут, истина и живот“ (Јн 14, 6), дарујући им из љубави кроз своје отворено ребро *кришћење*,

¹⁷ „[...] Ломећи један Хлеб, који је лек бесмртности, предохрана да нећемо умрети, него свагда живети у Исусу Христу“, Свети Игњатије Антиохијски, *Посланица Ефесцима*, 20, 2, цитирано према: *Дела айосѣолских ученика: Айосѣолски Оци*, превод са грчког изворника са краћим уводима и напоменама Епископ Захумско-Херцеговачки и Приморски Атанасије (Света Гора: Манастир Хиландар — Требиње — Манастир Тврдош — Врњачка Бања: Братство Светог Симеона Мироточивог — Никшић: Браћа Станишићи, 1999), 240.

евхаристију и васкрсење, живи небески хлеб свог тела, а преко њега оно што и сам поседује, *ѿројичну заједницу, Царство небеско и вечни живој* — Цркву.¹⁸

БИБЛИОГРАФИЈА

BIBLIOGRAPHY

- Атанасије Велики, Свети. *Против идола. О очовечењу Бога Логоса*. Нови Сад: Беседа, 2003.
- *Без ѿричешића нема обожења: Свети Оци и Предање Цркве о Светој Тајни Причешића и ѿричешићивању*, прир. Матеј Арсенијевић, Јован Србуљ. Београд: Православна мисионарска школа при храму Светог Александра Невског, 2004.
- *Дела айосѿолских ученика: Айосѿолски Оци*, превод са грчког изворника са краћим уводима и напоменама Епископ Захумско-Херцеговачки и Приморски Атанасије. Света Гора: Манастир Хиландар — Требиње — Манастир Тврдош — Врњачка Бања: Братство Светог Симеона Мироточивог — Никшић: Браћа Станишићи, 1999.
- Зизјулас, Јован, Јован Сикутрис. *Од маске до личности. Плаћонски Ерос и хришћанска љубав*. Београд: Хришћанска Мисао — Хиландарски Фонд, 1998.
- Зизјулас, Јован. *Истина и заједница*, 1–4. Нови Сад: Беседа, 1993.
- Златоусти, Јован, Свети. *Катихезе*. Београд: Јовански пут, 2008.
- Златоусти, Јован, Свети. *Омилије на Светој Јеванђеље ѿ Јовану. Омилија 85*. <http://www.abbaye-saint-benoit.ch/saints/chrysostome/jean/o87.htm>. Приступљено 8. 3. 2019.
- Јанарас, Христо. *Азбучник вере*. Нови Сад: Беседа, 2000.
- Кавасила, Никола, Свети. *О Живоју у Христу*. Нови Сад: Беседа, 2002.
- *Кршћење: Света тајна уласка у Цркву*, прир. Јован Србуљ. *Припрема за кршћење, чин и значење светог кршћења, смисао кршћењских завета*. Београд: Верско добротворно старатељство Архиепископије Београдско-карловачке, 2008.
- Мајендорф, Џон. *Чин стварања у историји православног догословља*. <https://grigorijepalama.files.wordpress.com>. Приступљено 19. 3. 2019.
- Agostino, Saint. *Commento al Vangelo di San Giovanni. Omelia 120*. http://www.augustinus.it/italiano/commento_vsg/index2.htm. Приступљено 8. 3. 2019.
- Augustin, Sveti. *Trojstvo*, XIV, 8, 11. Split: Služba Božija, 2010.

¹⁸ „Такав је живот у Христу — тако је скривен и тако се показује у светлости добрих дела, односно љубави. Јер, у њој је блистање сваке врлине, и она сачињава живот у Христу — онолико колико тај живот од човековог труда зависи. Због тога не би погрешно онај ко би ту љубав назвао животом јер она представља сједињење са Богом, а то значи живот — као што растављање од Бога сматрамо смрћу. Стога и Сам Спаситељ каже да је „заповест његова живот вечни“ (Јн 12, 50), имајући при том на уму љубав. [...] Према томе шта је достојније од љубави да буде названо животом? Осим тога, кад живим људима све друго буде одузето, једино што им преостаје јесте живот, који им не допушта да умру — таква је љубав. Заиста, кад у будућем веку све друго буде укинута, како вели апостол Павле, остаће само љубав, која ће бити довољна за онај живот у Христу Исусу, Господу нашем (1 Кор 13, 8)“, Кавасила, *О живоју у Христу*, 276–277.

- Chrysostome, Jean, Saint. *Huit catéchèses baptismales*. Paris: Cerf, 1957.
- Chrysostome, Jean, Saint. *Омилије на Свећно Јеванђеље ђо Јовану. Омилија 85*. <http://www.abbaye-saint-benoit.ch/saints/chrysostome/jean/o87.htm>.
- Erhrem de Nisibe. *Commentaire de l'Evangile Concordant ou Diatessaron*. Paris: Cerf, 1966.
- Trapè, Agostino. *Sant'Agostino uomo e maestro di preghiera: testi scelti*. Roma: Città Nuova Editrice, 1995.
- Wisse, Maarten. *Trinitarian Theology beyond Participation Augustine's De Trinitate and Contemporary Theology*. Edinburgh: T & T Clark, 2011.

LE CONTEXTE ECCLÉSIOLOGIQUE-EXISTENTIEL DES SACREMENTS ET LA NAISSANCE DE L'ÉGLISE À LA LUMIÈRE DE JN 19, 34

ALEKSANDAR OBRADOVIĆ
Université Pontificale Grégorienne
Rome
aleksandarobradovic412@gmail.com

Résumé: Le sens de la vie de l'homme se trouve dans la communauté ecclésiale, dans le Corps du Verbe incarné qui par le baptême et l'eucharistie procure le logos à l'existence même. Dieu se révèle dans le Christ et par le don de l'Esprit devient le salut pour l'homme par la possibilité d'une naissance nouvelle et d'une manière de l'existence. Le contenu des sacrements et de la vie éternelle est le Christ, avec qui la communion est possible seulement dans l'Eglise, qui est le Temple dans les cieux, la place de la vie véritable de l'homme.